

YASHIL IQTISODIYOT ASOSIDA BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH: XALQARO TAJRIBA VA MILLIY XUSUSIYATLAR

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8114897>

Erkinov Davronbek Yusupovich

Toshkent kimyo-texnologiyasi instituti, Menejment va kasb ta'limi fakulteti, Sanoat iqtisodiyoti va menejmenti kafedrası, 57-20 guruh talabasi erkinovdavron02@gmail.com

Kadirov Ulug`bek Ravshanovich

*Toshkent kimyo-texnologiyasi instituti, Menejment va kasb ta'limi fakulteti, Sanoat iqtisodiyoti va menejmenti kafedrası
ulugbekkadirov1@gmail.com*

Annotatsiya

O'zbekistonda jahon moliyaviy-iqtisodiy tizimining nobarqarorligiga qaramasdan, yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlari ta'minlanib kelinayotgani mamlakatda tanlangan islohotlar modelining to'g'ri va to'liq hayotiy asosga ega ekanligini tasdiqlamoqda. Ushbu maqolada «Yashil iqtisodiyot» konsepsiyasining maqsadi barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash va investitsiyalar faolligini oshirish bilan bir vaqtda atrof muhit muhofazasi va ijtimoiy integratsiya sifatini yaxshilash hisoblanadi. Mazkur maqsadga erishish uchun davlat va xususiy investitsiyalarni barqaror rivojlanishning ekologik va ijtimoiy omillariga keng miqyosda yo'naltirish zarur bo'ladi. Shu haqda so'z yuritildi.

Kalit so'zlar

iqtisodiy rivojlantirish, ekologik madaniyat, investitsiyalar, yurt taraqqiyoti.

Annotation

despite the instability of the world financial and economic system in Uzbekistan, the provision of high economic growth rates confirms that the model of the selected reforms in the country has a correct and fully viable basis. In this article, The objective of the Green Economy concept is to promote sustainable economic growth and improve the quality of Environmental Protection and social integration while increasing investment activity. To achieve this goal, it will be necessary to focus public and private investments on environmental and social factors of sustainable development on a large scale. This was mentioned.

Keywords

economic development, ecological culture, investments, land development.

Аннотация

несмотря на нестабильность мировой финансово-экономической системы в Узбекистане, обеспечение высоких темпов экономического роста подтверждает, что

модель выбранных реформ в стране имеет правильную и полностью жизнеспособную основу. В этой статье целью концепции "зеленой экономики" является содействие устойчивому экономическому росту и повышение качества охраны окружающей среды и социальной интеграции при одновременном повышении инвестиционной активности. Для достижения этой цели необходимо будет сосредоточить государственные и частные инвестиции на экологических и социальных факторах устойчивого развития в широком масштабе. Об этом уже упоминалось.

Ключевые слова

экономическое развитие, экологическая культура, инвестиции, освоение земель.

Kirish

Mamlakat iqtisodiyoti va eksporti tarkibida chuqur qayta ishlangan, yuqori qo'shilgan qiymatga ega tayyor mahsulotlar ulushini jadal sur'atlarda oshirishga yo'naltirilgan iqtisodiyotni yanada yuksaltirish O'zbekistonda uzoq muddatli barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashning muhim omili hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev 2017-yil 14- yanvardagi Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruzasida "Makroiqtisodiy barqarorlikni yanada mustahkamlash va iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlarini saqlab qolish, jumladan, Davlat byudjeti barcha darajada mutanosib, milliy valyuta va ichki bozordagi narx darajasi barqaror bo'lishini ta'minlash - eng muhim ustuvor vazifamizdir" deb ta'kidlagan edilar.

Iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi uchun uning turli bo'limlari, tarmoqlari va sohalari o'rtasida o'zaro mutanosiblikni ta'minlanmasligi mamlakatda iqtisodiy resurslardan samarasiz foydalanishga bu esa o'z navbatida iqtisodiy inqirozlarni yuzaga kelishiga, ishsizlik va inflatsiya darajasining oshib ketishiga va aholining ijtimoiy-iqtisodiy turmush darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatishiga sabab bo'ladi.

'Tanqidiy tahlil qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017-yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza 2017-yil 14-yanvar, - Toshkent «O'zbekiston», 2017, 8-b.

Adabiyotlar tahlili

Xalqning turmush darajasini oshirish, erkin va farovon hayotni qurishda milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlash va jamiyat a'zolarining darlarini hirib borish muhim ahamiyat kasb etadi. Iqtisodiy o'sish mua day mobaynida mamlakatda tovar va xizmatlar ishlab chiqarish darajasining ijobiy o'zgarishidir.

Boshqacha aytganda, iqtisodiy o'sish bu milliy iqtisodiyotda muayyan davr davomida (odatda bir yil) mahsulotlar ishlab chiqarish hajmining oshishidir.

Iqtisodiy o'sish nazariyalarining rivojlanishida neokeynschilik. neoklassiklar va institutsionalizm yo'nalishlarini ajratib ko'rsatish mumkin. Ushbu yo'nalishlar doirasida esa iqtisodiy o'sishning turli nazariy modellari yaratila boshlandi. XX asrning o'rtalarida keynschilikning makroiqtisodiy muvozanat nazariyasi asosida yangi yo'nalish, ya'ni neokeynschilik vujudga keldi. Iqtisodiy o'sishning dinamik modellarini ishlab chiqqan neokeynschilik vakillari orasida ingliz iqtisodchisi Roy Harrod (1900-1978 y.) o'z modelida ishchi kuchi, aholi jon boshiga daromad va naqd kapital o'sishi o'rtasidagi munosabatlarni tadqiq qildi. U milliy daromadning kapital sig'imlilik darajasini ifodalovchi "kapital koeffitsienti" tushunchasini yaratdi. R.Xarrod kapital sig'imlilik mezonidan texnika taraqqiyotining iqtisodiyotga ta'sirini tahlil qilishda foydalandi.

Iqtisodiy o'sish nazariyalarining rivojlanishiga amerikalik olim Uolt Rostouning (1916-2003 y.) "iqtisodiy o'sish davrlari nazariyasi" katta ta'sir ko'rsatdi. U iqtisodiy o'sishning beshta davrini taklif etgan: "an'anaviy" jamiyat, "uchish" (ko'tarilish)ga shart-sharoit yaratish yoki o'tish davri, "uchish" (ko'tarilish) davri, yetilish (ilmiy-texnik inqilob) davri, yuqori ommaviy iste'mol davri.

Muhokama

Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda makroiqtisodiy siyosatni yanada takomillashtirish, iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida iqtisodiyotni barqarorlashtirish, milliy iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlar va diversifikatsiyalash yo'nalishlarini kengaytirish kabi chora-tadbirlarning ahamiyati kattadir. Mamlakatimizda iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishda qabul qilinayotgan davlat dasturlari, iqtisodiyotning tarkibiy tuzilishida vujudga kelgan nomutanosibliklarni hal qilinishi, iqtisodiyotning tarmoq tuzilishini takomillashtirish va uning ustuvor yo'nalishlarini ishlab chiqish mamlakatimiz oldida turgan muhim vazifalardandir. Shuni ta'kidlash kerakki, iqtisodiy o'sishga erishish, uning sur'atlarini barqaror va maqbul darajada bo'lishini ta'minlash nafaqat O'zbekiston balki jahonning barcha davlatlari uchun ustuvor vazifalardan biri bo'lib hisoblanadi. Chunki iqtisodiy o'sish ko'rsatkichi mamlakatning kuch-qudratini va aholining farovonligini belgilovchi asosiy ko'rsatkichlardan biri bo'lib hisoblanadi.

Vatanimizda mustaqillik yillarida iqtisodiyotni rivojlantirish va aholi turmush farovonligini yuksaltirish borasida ulkan yutuqlarga erishildi. Jumladan, iqtisodiy o'sish sur'atlarining barqarorlik kasb etganligi, mamlakatimizni rivojlantirish borasida keying yillarda qayd etilayotgan natijalar yuqoridagi ma'lumotlarni qanchalik asosli ekanligini ko'rsatadi.

Mamlakatimizda bir necha yillardan beri 5-8 % atrofida iqtisodiy o'sish kuzatilmoqda. Biroq, bozor iqtisodiyotida iqtisodiy o'sishga erishish juda mushkul. Chunki iqtisodiy liberalizm yaratib bergan imkoniyatlardan hamma subyektlar har xil foydalanadi. Buning natijasida esa iqtisodiyotning real holatini baholash murakkablashib ketadi. Buning uchun ko'plab modellar ishlab chiqilgan bo'lsa-da, ularni to'g'ridan-to'g'ri iqtisodiyotga tadbiiq etish ancha mushkul. Shuning uchun iqtisodiy o'sishga erishish uchun iqtisodiy muvozanat o'matilishi kerak.

<<<Yashil iqtisodiyot>> konsepsiyasining maqsadi barqaror iqtisodiy o'sishnita'minlash va investitsiyalar faolligini oshirish bilan bir vaqtda atrof muhit muhofazasi va ijtimoiy integratsiya sifatini yaxshilash hisoblanadi. Mazkur maqsadga erishish uchun davlat va xususiy investitsiyalarni barqaror rivojlanishning ekologik va ijtimoiy omillariga keng miqyosda yo'naltirish zarur bo'ladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, «Yashil iqtisodiyot» barqaror rivojlanish o'mini bosa olmaydi, balki barqaror rivojlanishga erishishga xizmat qiluvchi muhim mezon hisoblanadi. Barqaror rivojlanishning mazmuni hozirgi avlod o'z iqtisodiy faoliyatini shunday tashkil etishi zarurki, keyingi avlodlar ulardan kam bo'lmagan iqtisodiy imkoniyatlar va turmush farovonligiga ega bo'lishlari lozimligida namoyon bo'ladi. Barqaror rivojlanish iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik komponentlarni yaxlit, o'zaro bog'liqlikda rivojlantirishni taqozo etadi.

Natijalar

<<<Yashil iqtisodiyot>> konsepsiyasi tarafdorlari amal qilayotgan iqtisodiy tizim aholi turmush darajasining yaxshilanishida muayyan ijobiy natijalarga olib kelganligiga qaramasdan mukammal emas, deb hisoblashadi. Ekologiyaning buzilishi (iqlim o'zgarishi, cho'llashish, bio xilma-xillikning yo'qotilishi), tabiiy kapital cheklanganligi, tugab borayotganligi, kambag'allik miqyosining ortib borishi, chuchuk suv, oziq-ovqat, energiyaning etishmasligi, odamlar va mamlakatlar o'rtasidagi tengsizlik kabi muammolar amaldagi iqtisodiy tizimning mukammal emasligi sabablaridir. Yuqoridagi sabablarga ko'ra amaldagi iqtisodiy model "jigar rang iqtisodiyot", deb ataladi. Jahonda «Yashil iqtisodiyotni rivojlantirish tashabbusi UNEP tomonidan 2008-yilda ilgari surilgan bo'lib, quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- ekologiya bilan bog'liq muammolarni milliy va xalqaro darajada baholash va birinchi kun tartibiga aylantirish;
- "yashil" ishchi o'rinlarni yaratish hisobidan aholi bandligini ta'minlash va tegishli chora-tadbirlarni ishlab chiqish;
- barqaror rivojlanishga erishish uchun bozor mexanizmlaridan foydalanish.

UNEP tadqiqotlariga ko'ra jahon tabiiy resurslaridan oqilona va samarali foydalanish kelgusi avlod uchun 2050-yilga qadar har yili 2 trln. dollar iqtisodiy foyda olish imkonini yaratadi. Bu davrda dunyo aholisi soni 28%ga, aholi jon boshiga resurslardan foydalanish darajasi esa 71% ga ortishi bashorat qilinmoqda.

Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish bo'yicha qat'iy choralar ishlab chiqilmas ekan, metallar, biyoqilg'i, minerallar va boshqa resurslarning yillik iste'moli 85 mlrd. tonnadan 186 mlrd. tonnagacha ko'payishi mumkin. Iqlim o'zgarishining oldini olish uchun sarflanayotgan investitsiyalar aholi jon boshiga to'g'ri keluvchi yalpi ichki mahsulot ulushining 3,7%ga qisqarishiga olib kelgani holda resurslardan samarali foydalanish amaliyotini joriy etish ushbu yo'qotishni qoplab ketishi mumkin. Misol uchun, Buyuk Britaniyada 2005-2010 yillarda maxsus dasturlar doirasida 7 mln. tonna chiqindi qayta ishlangan va ulardan ikkilamchi marta foydalanilgan. Bu esa 6 mln. tonna issiqxona gazlarini atmosferaga chiqarish, 10 mln. tonna birlamchi materiallar va 10 mln. litr suvni tejash imkonini berdi. Ushbu sohada 8 700 nafar ishchi o'rinlari yaratilgan.

«Yashil iqtisodiyot»ga o'tish jarayoni har bir mamlakat uchun alohida ahamiyat kasb etib, tabiiy kapital, inson kapitali va mamlakatning iqtisodiy rivojlanish darajasiga kabi xususiyatlarga bevosita bog'liq holda ro'y beradi. Shuning uchun avvalo, o'tish jarayoni uchun qulay (huquqiy infratuzilma, rag'batlantiruvchi omillar va hk.) muhit yaratish zarur. Agar milliy darajada qo'llanilayotgan rag'batlantirishuvchi omillar, jumladan, investitsiyalar va davlat xaridlari <<<Yashil iqtisodiyot»ni rivojlantirishga yo'naltirilsa, iqtisodiy tizimni "yashillashtirish jarayoni yanada faollashadi.

Xulosa

«Yashil iqtisodiyot» mamlakat tabiatini yaxshilashga ko'maklashuvchi iqtisodiyotning yangi tarmoqlari sifatida tadqiq qilinsa, ba'zi tadqiqotlarda «Yashil iqtisodiyot» tabiatga yordam beruvchi va foyda keltiruvchi yangi texnologiyalar, ekotizimlar sifatida o'rganiladi, uchinchi guruh tadqiqotlarda esa «Yashil iqtisodiyot» - bu ekologik toza mahsulotlar yaratishga yo'naltirilgan rivojlanishning yangi bosqichiga o'tish, uning asosini sof yoki <<<Yashil>>> texnologiyalar tashkil etadi deyiladi.

Qayta tiklanuvchi energiya - bu atrof-muhit energiya oqimidan olinadigan energiya manbaidir. Bularga quyosh, shamol, suv resurslari, geotermal manbalar, sanoat va munitsipal, qishloq xo'jalik chiqindilaridan olingan biogaz kiradi. Muqobil energiya manbalari shaharlarda birlamchi uglevodorod resurslarini tejash, mamlakat energetika xavfsizligini ta'minlashda katta rol o'ynaydi.

Fikrimcha, yaqin kelajakda u yoki bu davlatning barqaror rivojlanishi uchun energetika tarmog'ida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish salmog'iga uzviy bog'liq bo'lib qolishi ehtimoldan xoli emas. «Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni har bir mamlakat uchun alohida

ahamiyat kasb etib, tabiiy kapital, inson kapitali va mamlakatning iqtisodiy rivojlanish darajasiga kabi xususiyatlarga bevosita bog'liq holda ro'y beradi.

Shuning uchun avvalo, o'tish jarayoni uchun qulay (huquqiy infratuzilma, rag'batlantiruvchi omillar va h.k.) muhit yaratish zarur. Xulosa qilib aytganda, resurslarning cheklanganligi va ekologik muammolarning salbiy oqibatlari sharoitida «Yashil iqtisodiyot»ni shakllantirishga ob'yektiv ehtiyoj paydo bo'lmoqda. «Yashil iqtisodiyot»ga o'tish resurslardan samarali foydalanish, ekologik muvozanatni ta'minlash, yangi ish o'rinlarini yaratish, barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash imkonini beradi.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTI ASARLARI

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. "Ўзбекистон" НМИУ, Тошкент: 2018. 80 б.

2. Ш. Мирзиёев, "Танқидий таҳлил, катъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак" номли, мамлакатимизни 2016-йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий яқунлари ва 2017-йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маърузаси, Т.: -2017.

3. Ш. Мирзиёев, "Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз", Тошкент.: "Ўзбекистон" -2017.

4. Ш. Мирзиёев, Кунун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш - юрт тараққиёти ва халқ фаровонлиги гарови. Тошкент, Ўзбекистон, 2017. 48-б.

5. Ш. Мирзиёев "Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз". Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига киришиш тантанали маросимига бағишланган Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги нутқ.. 2016, 56 б.

ASOSIY ADABIYOTLAR:

1. И. А. Каримов, "Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари". - Т.: Ўзбекистон, 2009.90

2. A.V. Vaxabov, Sh. X. Xajibakiyev, Sh. I. Raxmanov, X. A. Usmanova, "Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar" o'quv qo'llanma -T.: «Vorish-nashriyot», 2014-y.

3. O'lmasov A., Vaxobov A. V., Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik - T.:Iqtisodmoliya, 2014. 4. Nazarova G.G', Salixova N.M. Jahon iqtisodiyotining globallashuvi(o'quv qo'llanma), TDIU, 2011.

5. Bekmurodov A.Sh., G'afurov U.V. O'zbekiston iqtisodiyotni modernizatsiyalash hamda islohotlarni chuqurlashtirishning yangi va yuksak bosqichi yo'lida - T.: Iqtisodiyot, 2008. 126-b.

6. "Iqtisodiy o'sish" Darslik, Termiz Davlat Universiteti, 2009-yil.